

De zwarte economie in de Belgische nationale rekeningen¹

Cijfers 2007 en evaluatie van de hogere ramingen gesuggereerd door andere studies

Belangrijkste elementen

- In de Belgische nationale rekeningen belooft de ophoging voor zwarte economie 3,7 pct. à 3,9 pct. van het bruto binnenlands product (bbp). Nationale rekeningen zijn een complex systeem waarin basisinformatie vanuit quasi alle grote dimensies van de economie met elkaar in overeenstemming worden gebracht en dus een deugdelijk referentiekader vormt.
- In de productieoptiek worden de officiële aangiften van de zelfstandigen excl. bestuurders en zaakvoerders en van de niet-financiële Kleine en Middelgrote Ondernemingen (KMO) opgehoogd met ongeveer 25 pct. Die productie-entiteiten vertegenwoordigen evenwel minder dan 20 pct. van de totale toegevoegde waarde.
- De notie 'zwarte economie' mag niet verward worden met de notie 'fiscale fraude'. De zwarte economie toegerekend in de nationale rekeningen bestaat uit verborgen of deels verborgen transacties/activiteiten die tot het bbp dienen te worden gerekend (bv. transacties met onderfacturatie). De fiscale fraude daarentegen omvat ook activiteiten die zelf geen impact hebben op het bbp maar die wel leiden tot fiscale minderontvangsten in hoofde van de overheid (bv. BTW-carrousel).
- Volgens bepaalde studies zou de zwarte economie in België 4 à 5 keer hoger liggen dan wat is verwerkt in de nationale rekeningen (ordegrootte van 60 mrd. EUR i.p.v. 13 mrd. EUR). Mochten dergelijke cijfers worden verwerkt in het referentiekader van de nationale rekeningen dan zou blijken dat de administratieve data en statistieken, waarop de nationale rekeningen zich steunen niet voldoen aan minimale kwaliteitsnormen.
Integratie van die grote bedragen aan zwarte economie in nationale rekeningen zou impliceren dat bv. de ophoging voor zwarte economie bij zelfstandigen en KMO niet 25 pct. (zoals nu van toepassing) maar wel 100 pct. dient te bedragen en dat het gezinsgebruik zou toenemen met ruim 20 pct.
- Niettegenstaande de onzekerheden die er bestaan omtrent informatie die verder zou kunnen bijdragen tot de exhaustieve raming van het bbp, verricht het Instituut voor de nationale rekeningen elk jaar aanvullend onderzoek naar verbetering van de methoden waarover en de resultaten, via methodologische revisies, in de officiële cijfers worden geïntegreerd.

¹ Voorlopig werkdocument opgesteld door de Nationale Bank van België, september 2010

ALGEMEEN

Deze nota behandelt achtereenvolgens de notie van exhaustiviteit en het belang van de ophoging voor zwarte economie (per institutionele sector en per bedrijfstak) in de nationale rekeningen. De hier vermelde cijfers hebben betrekking tot het jaar 2007 (semidefinitieve ramingen zoals gepubliceerd in september 2009)².

Meerdere auteurs hebben alternatieve ramingen van de zwarte economie gelanceerd met een waaier aan resultaten. Die alternatieven hanteren een invalshoek die afwijkt van de nationale rekeningen die conceptueel en qua aanwending van cijfermateriaal een integrerende visie hanteren bij de raming van de economische activiteit. Een recente alternatieve benadering komt uit op een bedrag van nagenoeg 60 mrd. EUR -dit is 17,9 pct. van het bbp van 2007- aan zwarte economie in België. Er wordt nagegaan of een dergelijk bedrag op een betekenisvolle manier kan worden ingepast in de drie optieken van de nationale rekeningen die hierbij als referentiekader fungeren.

1 EXHAUSTIVITEIT

Eén van de doelstellingen van de nationale rekeningen is dat ze exhaustief zijn wat betekent dat alle transacties die zich in de beschouwde periode hebben voorgedaan er in verwerkt zijn. Niet alle transacties worden teruggevonden in administratieve en fiscale aangiften, die de voornaamste basis vormt van het cijfermateriaal voor de opmaak van de nationale rekeningen.

Exhaustiviteit van het bbp wordt bekomen door:

- administratieve informatie en de resultaten van steekproef- en ander onderzoek zo correct mogelijk naar de populatie te extrapoleren aan de hand van een bedrijfsregister;
- de definities van het ESR 1995 zo nauwkeurig mogelijk toe te passen en, meer specifiek, de ondergrondse economie in de berekeningsmethodes op te nemen.

1.1 REPERTORIUM VAN PRODUCTIE-EENHEDEN

Ten behoeve van de nationale rekeningen wordt jaarlijks een 'Repertorium van productie-eenheden' gecompileerd waarin nog enkel de niet-BTW-plichtige productie-eenheden zonder rechtspersoonlijkheid en zonder personeel ontbreken. De aggregaten voor laatstgenoemde eenheden worden berekend via een ander register, met name het bestand met de aangiften in de personenbelasting (waaruit de informatie wordt geput voor de juridische beroepen, medische beroepen en zaakvoerders en bestuurders). Er kan dan ook gesteld worden dat de berekening van het bbp via de productieoptiek gebaseerd is op een exhaustief register.

1.2 NALEVING VAN DE ESR 1995- DEFINITIES

De toepassing van ESR³ 1995-definities wordt in de productieoptiek gerealiseerd door een gedetailleerde raming te maken van alle overgangskomponenten tussen de administratieve aggregaten en de aggregaten volgens de concepten van de nationale rekeningen. In het kader van de problematiek rond de exhaustiviteit zijn de correcties voor lonen in natura, foaien en ondergrondse economie de meest relevante.

Lonen in natura zijn door de ondernemingen zelf geproduceerde of aangekochte goederen en diensten die gratis of beneden de werkelijke waarde ter beschikking worden gesteld aan de werknemers. Het belangrijkste voorbeeld hiervan zijn bedrijfswagens. De registratie van lonen in natura heeft een positief effect op de toegevoegde waarde omdat de hiermee overeenstemmende

² In juli 2010 werden herziene cijfers m.b.t. het bbp gepubliceerd. De revisie m.b.t. het jaar 2007 is evenwel slechts marginaal (bbp + 137 mln. EUR of + 0,04 pct.).

³ Europees Stelsel van Rekeningen.

productie wordt opgevoerd (P1+, D1+) of de door de ondernemingen aangekochte goederen en diensten worden gecatalogeerd als loon (P2-, D1+).

In een aantal takken (horeca, taxi's) wordt rekening gehouden met het toekennen van **fooien**. De omzet wordt hiermee opgehoogd. Langs de kant van de inkomens komen deze fooien terecht in de lonen (S11-ondernemingen) en de inkomens van de zelfstandigen (S14-ondernemingen).

Het bedrag aan uitgekeerde lonen in natura en fooien wordt geraamd op resp. 1.875 mln. EUR en 478 mln. EUR in 2007 (in totaal 0,7pct. van het bbp).

De **ondergrondse economie** bestaat uit:

- de illegale economie en;
- de zwarte economie.

Tot de *illegale economie* behoren activiteiten die volgens de concepten van de nationale rekeningen binnen de productiegrens vallen, doch wettelijk niet toegelaten zijn. Tot nu toe zijn deze activiteiten (productie en handel in drugs, prostitutie, smokkel van alcohol en sigaretten, illegale wapentrafiek etc.) niet opgenomen in de nationale rekeningen⁴.

Zwarte economie bestaat uit verborgen ondernemingen plus verborgen activiteiten. Hoewel het niet uitgesloten is dat er ondernemingen actief zijn die niet geregistreerd zijn bij de fiscale en sociale administraties gaan we ervan uit dat dit fenomeen niet wijdverspreid is in België. Het feit dat de werkgelegenheid zoals deze kan worden afgeleid uit de arbeidskrachtenenquête (gevoerd bij de gezinnen) statistisch niet significant verschilt van de werkgelegenheid die kan worden afgeleid uit de administratieve bronnen, is een indicatie dat het fenomeen van de verborgen ondernemingen/arbeid beperkt in omvang is. Vanuit statistisch oogpunt wordt er dan ook geen bijschatting gemaakt voor verborgen ondernemingen. Voor de verborgen activiteiten wordt wel een overgangscorrectie gemaakt van de administratieve aggregaten (omzet en aankopen van lopende goederen en diensten in de jaarrekeningen en de BTW-aangiften, baten van vrije beroepen en beroepskosten in de aangiften in de personenbelasting) naar de aggregaten ESR 1995.

Het is de bedoeling om op die manier een raming te maken van de zwarte toegevoegde waarde. Een globale correctie per SUT-tak⁵ wordt bekomen door toepassing van percentages op omzet en aankopen voor S11-KMO niet-financiële vennootschappen⁶ en S14-ondernemingen (zelfstandigen) afzonderlijk, en dit volgens de NACE-indeling die binnen een SUT-tak relevant geacht wordt voor een gedifferentieerde correctie per activiteit (nace 3 of nace 4 digit). Er wordt hierbij van uit gegaan dat fiscale fraude met impact op het bbp niet voorkomt in de financiële sector (S12), de Instellingen zonder winstoogmerk (IZW's) ten behoeve van de huishoudens (S15) en de overheid (S13)⁷. Zoals in de meeste andere Europese landen is de zwarte economie het sterkst ontwikkeld in de bedrijfstakken die het grootste gedeelte van hun productie aan particulieren leveren. Dit geldt onder meer voor de bouwnijverheid (in het bijzonder voor de bouwinstallatie en de afwerking van gebouwen), de detailhandel, het onderhoud en de reparatie van motorvoertuigen, hotels en restaurants, en andere diensten aan particulieren.

De ophoging voor zwarte economie geraamd in het kader van de nationale rekeningen behelst in de praktijk de raming van niet gefactureerde omzet voor geleverde goederen en diensten en de hiermee samenhangende in het zwart aangekochte inputs. Omdat een deel van de zwarte activiteit wordt gerealiseerd via de inzet van niet aangegeven arbeid wordt er ook een schatting gemaakt van zwarte lonen en zwarte werkgelegenheid.

⁴ Volgens voorlopige ramingen zou het belang van drugs en prostitutie in België uitkomen op 0,6 pct. van het bbp.

⁵ Bedrijfstakindeling zoals gebruikt in de aanbod- en gebruikstabel (Supply and Use Tabel). Er worden in deze tabel 120 bedrijfstakken onderscheiden.

⁶ Er gebeurt geen ophoging voor grote vennootschappen die een volledig schema van de jaarrekening neerleggen en voor vzw's gesectoriseerd in S11.

⁷ In S13 en S15 is de toegevoegde waarde gelijk aan de loonmassa plus de (economische) afschrijvingen geraamd via de Perpetual Inventory Methode.

Die verborgen activiteiten geven aanleiding tot minderontvangsten in de directe belastingen (personenbelasting, vennootschapsbelasting), de sociale zekerheid (bijdragen van werknemers en werkgevers) en de BTW. Die correctie dekt dus zeker niet de totale fraude doch enkel het deel dat slaat op onderrapportering van inkomens verdiend in het kader van een productieactiviteit (door vennootschappen en zelfstandigen).

Andere vormen van fraude zoals het opblazen van beroepskosten door loontrekkenden (waardoor er minderontvangsten zijn in de personenbelasting), de niet-aangifte van inkomens uit vermogen of de vermogens zelf (waardoor er minderontvangsten zijn in de roerende voorheffing of de successierechten), in het buitenland geparkeerde zwarte vermogens die via een eenmalige aanslag worden geregulariseerd, misbruiken in het kader van de notionele intrestaftrek, fiscale constructies met kasgeldvennootschappen of frauduleus gebruik van het systeem van "definitief belaste inkomsten" (die aanleiding geven tot minderontvangsten in de vennootschapsbelasting) enz. worden niet gecapteerd in de nationale rekeningen.

2 OPHOGING VOOR ZWARTE ECONOMIE IN DE NATIONALE REKENINGEN 1997-2007: SYNTHESE

Tabel 1: Ophoging voor zwarte economie in de productieoptiek van de nationale rekeningen

A. In mln. EUR	1997	2000	2003	2007
ophoging toegevoegde waarde voor zwarte economie	7.704	9.282	10.129	12.350
huishouddiensten	464	502	613	530
totaal	8.168	9.784	10.742	12.879
bbp	221.202	252.216	275.716	334.948
B. In pct.-bbp	1997	2000	2003	2007
ophoging toegevoegde waarde voor zwarte economie	3,48%	3,68%	3,67%	3,69%
huishouddiensten	0,21%	0,20%	0,22%	0,16%
totaal	3,69%	3,88%	3,90%	3,85%

Het totaalbedrag van de ophoging van de toegevoegde waarde voor zwarte economie en de raming voor huishoudhulp in het zwart belooft 12.879 mln. EUR (12.350 resp. 530 mln. EUR) of 3,85 pct. van het bbp in 2007 pct.

Omdat de toerekeningspercentages i.v.m. de zwarte economie niet werden herzien sinds de invoering, 10 jaar geleden, van het ESR 1995 is het aandeel van de zwarte economie in het bbp weinig veranderd (3,7 pct. à 3,9 pct.). Wijzigingen in het gewicht van de verschillende bedrijfstakken hebben per saldo een klein effect op het totale procentuele aandeel van de zwarte economie in het bbp. Zo is door het succes van de dienstencheques het aandeel van de zwarte huishoudhulp de jongste jaren teruggelopen.

Er kan worden overwogen om de ophogingcoëfficiënten te evalueren, en indien nodig aan te passen, als onderdeel van de occasionele herziening van de nationale rekeningen die zich om de 5 jaar voordoet.

3 OPHOGING VOOR ZWARTE ECONOMIE IN DE NATIONALE REKENINGEN 2007: NAAR SECTOR

Uit tabel 2 blijkt dat er 8.043 mln. EUR zwarte toegevoegde waarde wordt opgevoerd in S11 Niet-financiële vennootschappen (ophoging van 4,5pct.) en 4.837 mln. EUR (incl. huishoudhulp) in S14 Huishoudens (ophoging van bijna 11 pct.). In S12 Financiële sector, S13 Overheid en S15 IZW's t.b.v. huishoudens gebeurt er geen ophoging.

De instellingen uit de "non profit sector" (ziekenhuizen, rusthuizen, gehandicaptensector, jeugdzorg, enz.) zijn gesectoriseerd in S11 en worden, evenals de nutsbedrijven, niet door de ophoging beïnvloed.

Tabel 2: Belang van zwarte economie in België volgens de nationale rekeningen (productieoptiek 2007)

(mln. EUR)	Toegevoegde waarde			zwart/wit (%)
	wit	zwart	totaal	
Niet financiële vennootschappen (S11)				
volledige schema's (excl. energie)	115.050	0	115.050	0,0%
verkorte schema's	38.781	8.043	46.823	20,7%
ziekenhuizen	8.305	0	8.305	0,0%
markt vzw's (a)	8.608	0	8.608	0,0%
elektriciteit, gas en water	6.262	0	6.262	0,0%
<u>totaal</u>	<u>177.006</u>	<u>8.043</u>	<u>185.048</u>	<u>4,5%</u>
Huishoudens (S14)				
woningdiensten	24.226	0	24.226	0,0%
huishouddiensten	0	530	530	
overige (zelfstandigen)	20.093	4.307	24.400	21,4%
zaakvoerders en bestuurders	8.429	0	8.429	0,0%
overige zelfstandigen	11.664	4.307	15.971	36,9%
<u>totaal</u>	<u>44.319</u>	<u>4.837</u>	<u>49.156</u>	<u>10,9%</u>
Financiële instellingen (S12)				
S121+S122	8.202	0	8.202	
S123+S124	4.652	0	4.652	
S125	3.224	0	3.224	
<u>totaal</u>	<u>16.078</u>	<u>0</u>	<u>16.078</u>	<u>0,0%</u>
Overheid (S13)- <u>totaal</u>	<u>44.974</u>	<u>0</u>	<u>44.974</u>	<u>0,0%</u>
Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (S15) - <u>totaal</u>	<u>3.007</u>	<u>0</u>	<u>3.007</u>	<u>0,0%</u>
Totale economie (S1)	285.384	12.879	298.263	4,5%
Component met ophoging	50.445	12.879	63.324	25,5%
Component zonder ophoging	234.939	0	234.939	0,0%
productgebonden belastingen (D21)			39.180	
productgebonden subsidies (D31) (-)			-2.495	
bbp			334.948	
aandeel zwarte toegevoegde waarde in bbp		3,8%		

(a) maatschappelijke dienstverlening (rusthuizen, gehandicaptensector, jeugdzorg), sociale secretariaten, enz.

De activiteit van ondernemingen met volledige schema's uit andere bedrijfstakken wordt evenmin opgehoogd⁸. Er wordt van uit gegaan dat die vennootschappen hun belastbare basis niet

⁸ Tot deze groep van ondernemingen behoren ook enkele zeer grote door de overheid gecontroleerde ondernemingen (NMBS-de nationale spoorwegmaatschappij, De Post, Belgacom, ...) waarvan men bovendien redelijkerwijs mag veronderstellen dat hun rekeningen exhaustief zijn.

minimaliseren via het opzetten van zwarte omzet- en aankoopcircuits doch via (legale) fiscale optimalisatietechnieken.

De administratieve gegevens van de KMO worden opgehoogd met bijna 21 pct. en is terug te voeren naar enkele specifieke bedrijfstakken (cf. punt 4).

De helft van de toegevoegde waarde in S14 Huishoudens komt op rekening van de woningdiensten. Concreet gaat het hier over de effectieve huuropbrengsten van verhuurde huizen en de toegerekende huur van door de eigenaar zelf bewoonde huizen. Deze bedragen zijn fraudeonvoelig voor de nationale rekeningen ingevolge de gehanteerde methode "prijs*hoeveelheidsbenadering" (in dit geval hier de gemiddelde huurwaarde*woningenstock).

De vergoeding betaald aan huispersoneel slaat bijna uitsluitend op zwarte economie⁹. Het deel van deze activiteit dat in het wit circuit is terechtgekomen (via het systeem van dienstencheques) duikt op in de bedrijfstakken die het personeel betaald via dienstencheques tewerkstellen.

Het ophogingspercentage van de toegevoegde waarde bij zelfstandigen bedraagt iets meer dan 21 pct.

In deze benadering bedraagt de component van de toegevoegde waarde met ophoging nagenoeg 50 mrd. EUR (toegevoegde waarde gerealiseerd door de niet-financiële KMO en toegevoegde waarde gerealiseerd door zelfstandigen m.u.v. de zaakvoerders en bestuurders) op een totaal van ongeveer 285 mrd. EUR of 17,6 pct.. De ophoging, met 12,9 mrd. EUR, van die relatief kleine component is evenwel vrij belangrijk (iets meer dan 25 pct.). Indien die ophoging gerelateerd wordt aan de totale witte toegevoegde waarde bedraagt ze slechts 4,5 pct.. De zwarte economie (de ophoging) uitgedrukt als aandeel van het bbp (witte toegevoegde waarde + zwarte toegevoegde waarde + netto productgebonden belastingen) bedraagt 3,8 pct. in 2007.

4 OPHOGING VOOR ZWARTE ECONOMIE IN DE NATIONALE REKENINGEN 2007: NAAR BEDRIJFSTAK

In de landbouw, bosbouw en visserij ligt de ophoging voor zwarte economie zeer laag omdat de raming van de productie in deze tak uitgaat van de prijs*hoeveelheidsbenadering gesteund op observeerbare geregistreerde prijzen en productievolumes. Zoals reeds gesteld is er evenmin een ophoging in de energiesector, de woningdiensten, de financiële diensten, de inkomens van zaakvoerders en bestuurders maar wordt het totaal van de huishouddiensten als zwart beschouwd.

In S14 Huishoudens worden de bedragen uit de fiscale aangiften (BTW voor BTW-plichtigen, personenbelasting voor niet BTW-plichtigen) integraal opgehoogd. De ophogingspercentages zijn het laagst (23 pct. à 33 pct.) in de verwerkende nijverheid, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, overige persoonlijke diensten en vervoer, opslag en communicatie. In de takken garages en handel, horeca en zakelijke dienstverlening belooft de ophoging tussen 41 pct. en 54 pct. en in de bouw is dit 100 pct.

In S11 Niet-financiële vennootschappen hangt de ophoging voor zwarte economie af van het aandeel van KMO in de totale toegevoegde waarde - de toegevoegde waarde van grote vennootschappen en markt vzw's wordt immers niet opgehoogd - en van de ophogingspercentages per bedrijfstak (nace3 en/of nace4 niveau).

De beperkte ophoging in de verwerkende nijverheid (0,6 pct.) en vervoer opslag en communicatie (1,5 pct.) hangt samen met het doorslaggevend belang van grote ondernemingen in de totale toegevoegde waarde (resp. 88 pct. en 83 pct.). In de andere bedrijfstakken is het belang van KMO groter wat tot uiting komt in hogere ophogingspercentages.

⁹ Een beperkt deel van het huispersoneel wordt officieel ingeschreven bij de RSZ, doch wordt hier als nul beschouwd.

Tabel 3.1: Zwarte toegevoegde waarde in S14 per bedrijfstak (2007)

(mln. EUR)	wit	zwart	totaal	zwart/wit
landbouw, bosbouw en visserij	1.937	14	1.951	0,7%
verwerkende nijverheid (incl. winning van delfstoffen)	589	133	722	22,6%
bouw	1.260	1.259	2.518	99,9%
garages, groothandel en kleinhandel	1.896	782	2.678	41,2%
hotels, restaurants en cafés	874	463	1.337	52,9%
vervoer, opslag en communicatie	222	72	294	32,4%
ondersteunende diensten i.v.m. financiële instellingen	528	0	528	0,0%
exploitatie en handel in onroerende goederen	24.276	16	24.292	0,1%
woningdiensten	24.226	0	24.226	0,0%
overige	50	16	66	32,1%
verhuur en zakelijke dienstverlening	10.056	890	10.947	8,9%
zaakvoerders en bestuurders	8.429	0	8.429	0,0%
overige	1.627	890	2.517	54,7%
onderwijs, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	2.066	509	2.575	24,6%
overige gemeenschapsvoorzieningen en sociaal-culturele en persoonlijke diensten	615	169	784	27,4%
particuliere huishoudens met werknemers	0	530	530	-
totaal	44.319	4.837	49.156	10,9%

Tabel 3.2: Zwarte toegevoegde waarde in S11 per bedrijfstak (2007)

(mln. EUR)	wit	zwart	totaal	zwart/wit
landbouw, bosbouw en visserij	645	0	645	0,0%
verwerkende nijverheid (incl. winning van delfstoffen)	47.954	312	48.266	0,6%
productie en distributie van elektriciteit, gas en water	6.262	0	6.262	0,0%
bouw	10.659	2.450	13.109	23,0%
garages, groothandel en kleinhandel	34.169	2.013	36.183	5,9%
hotels, restaurants en cafés	3.296	223	3.519	6,8%
vervoer, opslag en communicatie	19.442	287	19.729	1,5%
exploitatie en handel in onroerende goederen	4.415	634	5.049	14,4%
verhuur en zakelijke dienstverlening	28.738	1.277	30.016	4,4%
onderwijs, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	16.660	646	17.306	3,9%
overige gemeenschapsvoorzieningen en sociaal-culturele en persoonlijke diensten	4.765	201	4.966	4,2%
totaal	177.006	8.043	185.048	4,5%

Tabel 3.3: Zwarte toegevoegde waarde in S11+S14 per bedrijfstak (2007)

(mln. EUR)	wit	zwart	totaal	zwart/wit
landbouw, bosbouw en visserij	2.581	14	2.596	0,6%
verwerkende nijverheid (incl. winning van delfstoffen)	48.543	445	48.988	0,9%
productie en distributie van elektriciteit, gas en water	6.262	0	6.262	0,0%
bouw	11.918	3.709	15.627	31,1%
garages, groothandel en kleinhandel	36.066	2.795	38.861	7,8%
hotels, restaurants en cafés	4.170	686	4.856	16,4%
vervoer, opslag en communicatie	19.665	359	20.023	1,8%
ondersteunende diensten i.v.m. financiële instellingen	528	0	528	0,0%
exploitatie en handel in onroerende goederen	28.691	650	29.341	2,3%
woningdiensten	24.226	0	24.226	0,0%
overige	4.465	650	5.115	14,6%
verhuur en zakelijke dienstverlening	38.795	2.167	40.962	5,6%
zaakvoerders en bestuurders	8.429	0	8.429	0,0%
overige	30.365	2.167	32.533	7,1%
onderwijs, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	18.726	1.155	19.881	6,2%
overige gemeenschapsvoorzieningen en sociaal-culturele en persoonlijke diensten	5.380	370	5.750	6,9%
particuliere huishoudens met werknemers	0	530	530	-
totaal	221.325	12.879	234.204	5,8%

5 KAN EEN CIJFER VAN 60 MRD. EUR ZWARTE ECONOMIE OP EEN ZINVOLLE MANIER WORDEN GEÏNTEGREERD IN DE NATIONALE REKENINGEN?

Volgens sommige studies zou de fraude in België ca. 60 mrd. EUR¹⁰ bedragen (= 17,9 pct. van het bbp van 2007). Hierna wordt nagehouden of een dergelijk bedrag op een zinvolle manier kan worden ingepast in de productie-, inkomens- en bestedingsoptiek van de nationale rekeningen. De uitvoering van dergelijke simulaties binnen het concept van de nationale rekeningen heeft zijn nut. Immers de simulatie wordt doorgevoerd in de 3 optieken (productie, inkomen en bestedingen) van de nationale rekeningen die geïntegreerd worden en die bovendien elk gevoed worden door cijfergegevens uit diverse autonome statistieken en administratieve bronnen en daardoor als referentiekader best aanvaardbaar zijn.

5.1 MOGELIJKE INPASSING VAN 60 MRD. EUR FRAUDE IN DE PRODUCTIEOPTIEK

Ervan uitgaande dat enkel de toegevoegde waarde van KMO met een niet-financiële activiteit en zelfstandigen worden opgehoogd, zou de toerekening van 60 mrd. EUR zwarte toegevoegde waarde impliceren dat wat ze in het zwart genereren even groot zou zijn als wat ze officieel aangeven (zie tabel 4).

Tabel 4: Alternatief scenario 1 waarbij de zwarte economie 60 mrd. EUR zou bedragen (*)

(mln. EUR)	wit	zwart	totaal	zwart/wit (%)
Niet financiële vennootschappen (S11)				
volledige schema's (excl. energie)	115.050	0	115.050	0,0%
verkorte schema's	38.781	39.377	78.157	101,5%
ziekenhuizen	8.305	0	8.305	0,0%
markt vzw's (a)	8.608	0	8.608	0,0%
elektriciteit, gas en water	6.262	0	6.262	0,0%
<u>totaal</u>	<u>177.006</u>	<u>39.377</u>	<u>216.382</u>	<u>22,2%</u>
Huishoudens (S14)				
woningdiensten	24.226	0	24.226	0,0%
huispersoneel	0	530	530	
overige (zelfstandigen)	20.093	20.093	40.186	100,0%
zaakvoerders en bestuurders	8.429			
overige zelfstandigen	11.664			
<u>totaal</u>	<u>44.319</u>	<u>20.623</u>	<u>64.942</u>	<u>46,5%</u>
Financiële instellingen (S12)				
S121+S122	8.202	0	8.202	0,0%
S123+S124	4.652	0	4.652	0,0%
S125	3.224	0	3.224	0,0%
<u>totaal</u>	<u>16.078</u>	<u>0</u>	<u>16.078</u>	<u>0,0%</u>
Overheid (S13) - <u>totaal</u>	<u>44.974</u>	<u>0</u>	<u>44.974</u>	<u>0,0%</u>
Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (S15) - <u>totaal</u>	<u>3.007</u>	<u>0</u>	<u>3.007</u>	<u>0,0%</u>
Totale economie (S1)	285.384	60.000	345.383	21,0%
component met ophoging	58.874	60.000	118.874	101,9%
fraudeon gevoelige component zonder ophoging	226.510	0	226.510	0,0%
productgebonden belastingen (D21)			39.180	
productgebonden subsidies (D31) (-)			-2.495	
bbp	285.384	60.000	382.068	21,0%
aandeel zwarte B1g in bbp		15,7%		

(*) zwarte toegevoegde waarde wordt verdeeld over zelfstandigen en KMO.

(a) maatschappelijke dienstverlening (rusthuizen, gehandicaptensector, jeugdzorg), sociale secretariaten, enz.

¹⁰ Schneider F. (2010), The influence of the economic crisis on the underground economy in Germany and the other OECD-countries in 2010: a (further) increase.

Men kan zich de vraag stellen wat de impact zou zijn van de verruiming van de component met ophoging tot de bestuurders en zaakvoerders in S14 (hypothese 15 pct. fraude en 60 pct. voor de overige zelfstandigen) een deel van S12 (hypothese 20 pct. in S123 en S124) en de grote ondernemingen in S11 (bij de KMO aanvaarden we maximaal 40 pct. fraude). In die hypothese komt bijna 35 mrd. EUR van het totaal bedrag aan ophoging voor zwarte toegevoegde waarde terecht bij de grote vennootschappen waardoor hun toegevoegde waarde met 30 pct. zou moeten worden opgehoogd (zie tabel 5). Dit zou dus impliceren dat er op een systematische manier belangrijke zwartgeld circuits (met impact op het bbp) worden opgezet door grote ondernemingen (een belangrijk deel van de omzet en de aankopen van goederen en diensten wordt niet gefactureerd en/of er worden op grote schaal fictieve aankoopfacturen geboekt). In deze hypothese zou de attestering van de jaarrekening door de bedrijfsrevisor ("true and fair view") en/of de fiscale controles te wensen overlaten.

Tabel 5: Alternatief scenario 2 waarbij de zwarte economie 60 mrd. EUR zou bedragen (*)

(mln. EUR)	Toegevoegde waarde 2007			zwart/wit (%)
	wit	zwart	totaal	
Niet financiële vennootschappen (S11)				
volledige schema's (excl. energie)	115.050	34.778	149.828	30,2%
verkorte schema's	38.781	15.498	54.278	40,0%
ziekenhuizen	8.305	0	8.305	0,0%
markt vzw's (a)	8.608	0	8.608	0,0%
elektriciteit, gas en water	6.262	0	6.262	0,0%
<u>totaal</u>	<u>177.006</u>	<u>50.276</u>	<u>227.281</u>	<u>28,4%</u>
Huishoudens (S14)				
woningdiensten	24.226	0	24.226	0,0%
huispersoneel	0	530	530	
overige (zelfstandigen)	20.093	8.265	28.358	41,1%
zaakvoerders en bestuurders	8.429	1.265		15,0%
overige zelfstandigen	11.664	7.000		60,0%
<u>totaal</u>	<u>44.319</u>	<u>8.795</u>	<u>53.114</u>	<u>19,8%</u>
Financiële instellingen (S12)				
S121+S122	8.202	0	0	0,0%
S123+S124	4.652	930	5.582	20,0%
S125	3.224	0	0	0,0%
<u>totaal</u>	<u>16.078</u>	<u>930</u>	<u>17.008</u>	<u>5,8%</u>
Overheid (S13) - <u>totaal</u>	<u>44.974</u>	<u>0</u>	<u>44.974</u>	<u>0,0%</u>
Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens (S15) - <u>totaal</u>	<u>3.007</u>	<u>0</u>	<u>3.007</u>	<u>0,0%</u>
Totale economie (S1)	285.384	60.000	345.384	21,0%
component zonder ophoging	178.576	60.000	238.576	<u>33,6%</u>
component met ophoging	106.807	0	106.807	
productgebonden belastingen (D21)			39.180	
productgebonden subsidies (D31) (-)			-2.495	
bbp	285.384	60.000	382.068	21,0%
aandeel zwarte B1g in bbp				15,7%

(*) Maximaal 15pct. ophoging bij de zaakvoerders en bestuurders en 60 pct. bij de overige zelfstandigen, 40 pct. bij de kleine en middelgrote vennootschappen en 20 pct. bij de financiële hulpbedrijven.

De overige zwarte toegevoegde waarde wordt toegekend aan de grote niet-financiële vennootschappen.

(a) maatschappelijke dienstverlening (rusthuizen, gehandicaptensector, jeugdzorg), sociale secretariaten enz.

De inpassing van een bedrag van 60 mrd. EUR fraude met bbp-impact (47 mrd. EUR meer dan actueel) stelt statistisch vraagtekens. Men kan zich ook de vraag stellen wat de inpassing langs de kant van de inkomens en de bestedingen teweeg zou brengen.

5.2 MOGELIJKE INPASSING VAN 47 MRD. EUR EXTRA ZWARTE ACTIVITEIT IN DE INKOMENSOPTIEK

5.2.1 VERDELING OVER LONEN EN EXPLOITATIEOVERSCHOT/GEMENGD INKOMEN

Actueel is 12,9 mrd. EUR zwarte toegevoegde waarde vervat in de nationale rekeningen. Een verrekening van 60 mrd. EUR betekent dat bijkomend 47,1 mrd. EUR moet verdeeld worden over de zelfstandigen (S14) en de vennootschappen (S11/S12). Omdat slechts een kleine minderheid van de zelfstandigen met personeel werkt, wordt slechts een zeer kleine fractie van de zwarte toegevoegde waarde als (zwart) loon uitgekeerd (0,1 mrd. EUR). De rest zijn zwarte inkomens van de zelfstandigen. Het aandeel van de aangegeven loonkosten in de aangegeven toegevoegde waarde bij de vennootschappen is nagenoeg 55 pct.. Omdat zwarte lonen netto worden uitgekeerd, kunnen deze laatste worden geschat op 45 pct. van de loonkosten. Derhalve kunnen de zwarte lonen uitgekeerd door de vennootschappen worden geraamd op ca. 1/4 van de zwarte toegevoegde waarde of 10,7 mrd. EUR (het saldo is zwart exploitatieoverschot waarvan het grootste deel vermoedelijk ook finaal zou terechtkomen bij de huishoudens als uitkering van 'zwart dividend').

Tabel 6: Verdeling van 47,1 mrd. EUR extra zwarte toegevoegde waarde over lonen en gemengd inkomen/exploitatieoverschot

(mrd. EUR)	B1g	D1	B2g/B3g
S14 Zelfstandigen	4,0	0,1	3,9
S11/S12 Vennootschappen	43,1	10,7	32,4

De verdeling van deze extra toegevoegde waarde over lonen en exploitatieoverschot/gemengd inkomen zou resulteren in de situatie B (relatief kleine toename van de lonen en grote stijging van de winsten/gemengde inkomens). Hierdoor zou het winstaandeel in het bbp (43,4 pct.) bijna even groot worden als het loonaandeel (46,8 pct.). De verhouding tussen beide zou leiden tot een ratio van 1,07 en dus fors afwijken van de ratio's in de ons omringende landen (1,24 tot 1,47).

Tabel 7: Inkomensoptiek na integratie 47,1 mrd. EUR extra zwarte lonen en exploitatieoverschot/gemengd inkomen (2007)

(mln. EUR)	Huidige nationale rekeningen (A)	Na extra toerekening van 47.1 mrd. EUR (B)	Variaties in pct.
beloning werknemers	167.900	178.700	6,4%
bruto exploitatieoverschot/gemengd inkomen	129.501	165.822	28,0%
netto belastingen op productie en invoer	37.547	37.547	0,0%
bbp	334.948	382.069	14,1%
(aandeel bbp in %)	A	B	B-A
beloning werknemers	50,1%	46,8%	-3,4%
bruto exploitatieoverschot/gemengd inkomen	38,7%	43,4%	4,7%
netto belastingen op productie en invoer	11,2%	9,8%	-1,4%
bbp	100,0%	100,0%	0,0%

5.2.2 IMPACT OP HET FINANCIERINGSSALDO VAN DE HUISHOUDENS

Er kan de vraag gesteld worden naar de impact van een eventuele sterke onderschatting van de zwarte inkomens van de huishoudens op hun financieringssaldo. Dit saldo wordt, op een autonome manier en gebruik makend van verschillend bronnenmateriaal, zowel in de reële rekeningen (verschil tussen middelen/ontvangsten en bestedingen/uitgaven) als in de financiële rekeningen (netto vorming van financiële activa) geraamd.

Economische agenten waarvan de middelen (ontvangsten) groter zijn dan de bestedingen (uitgaven) zullen financiële activa opbouwen en/of financiële passiva aflossen. Dit is het geval voor de sector van de huishoudens die structureel een overschot aan middelen (positief vorderingensaldo) realiseren. Door particulieren verdiende witte en zwarte inkomens die niet worden geconsumeerd of geïnvesteerd duiken op in het financieel circuit. Indien de door de huishoudens verdiende zwarte inkomens - niet aangegeven inkomens van zelfstandigen, zwarte lonen, zwart exploitatieoverschot van KMO dat toevloeit aan de gezinnen - structureel zouden onderschat zijn in de reële rekeningen, zou een gevolg hiervan zijn dat het financieringssaldo geraamd in de financiële rekeningen (netto vorming van financiële activa) structureel boven het vorderingensaldo ligt in de reële rekeningen.

In de periode 2001-2008 bedraagt de financiële spaarquote (vorderingensaldo/bruto beschikbaar inkomen) van de huishoudens gemiddeld 6.6%. Dit is het deel van het bruto beschikbaar inkomen dat niet wordt geconsumeerd of geïnvesteerd en dus aangewend wordt om netto financiële activa op te bouwen. Dit percentage is vermoedelijk een ondergrens voor zwarte inkomens omdat fraudeurs er geen belang bij hebben om er een exuberante levensstijl op na te houden (de fiscus kan immers ook een aanslag vestigen via "tekens en indiciën"). Een financiële spaarquote van 10% voor zwarte inkomens is vermoedelijk realistischer. Indien we veronderstellen dat het jaarlijks beschikbaar inkomen van de huishoudens structureel met gemiddeld 44 mrd. EUR zou onderschat zijn in deze periode dan zou het gevolg hiervan zijn dat het jaarlijks saldo in de financiële rekeningen 2.9 mrd. EUR (44×0.066) tot 4,4 mrd. EUR (44×0.1) hoger ligt dan in de reële rekeningen of cumulatief over de hele periode tussen de 23 tot 35 mrd. EUR.

Uit tabel 8 blijkt dat het financiële sparen van de particulieren geraamd in de financiële rekeningen niet systematisch hoger ligt dan het vorderingensaldo in de reële rekeningen. De hypothese van een belangrijke onderschatting van de zwarte inkomens in de reële rekeningen tegenover de financiële rekeningen wordt alvast niet ondersteund.

Tabel 8: Financieringssaldo van de particulieren (*) volgens de reële en financiële rekeningen

(mrd. EUR)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	cumul
Financiële rekeningen	20,9	13,4	11,8	8,5	13,1	9,7	7,0	11,9	96,1
Reële rekeningen	15,4	15,4	13,6	10,4	7,5	9,2	10,7	12,2	94,4
verschil	5,5	-2,0	-1,9	-1,9	5,6	0,5	-3,7	-0,3	1,8

(*) Huishoudens (S14) en IZW's t.b.v. huishoudens (S15).

Het vorderingensaldo van S15 is verwaarloosbaar (+/- 0.1 mrd. EUR per jaar).

FR: netto vorming van financiële activa zoals geraamd in de financiële rekeningen

RR: vorderingensoverschot (middelen min bestedingen) in de reële rekeningen

5.3 MOGELIJKE INPASSING VAN 47 MRD. EUR EXTRA ZWARTE ACTIVITEIT IN DE BESTEDINGSOPTIEK

Tabel 9: Bestedingsoptiek vóór en na integratie van 47,1 mrd. EUR extra zwarte activiteit (2007)

(mln. EUR)	Huidige nationale rekeningen (A)	Aanpassing zwart	Na extra toerekening van 47.1 mrd. EUR (B)	Variatie in pct
P3	245.442	37.500	282.942	15,3%
P3S13	74.659	0	74.659	0,0%
P3S14	167.110	37.500	204.610	22,4%
exogeen	62.093	0	62.093	0,0%
overige componenten	105.018	37.500	142.518	35,7%
P3S15	3.673	0	3.673	0,0%
P51	72.753	2.500	75.253	3,4%
P51S11	43.420	1.000	44.420	2,3%
P51S12	2.609	0	2.609	0,0%
P51S13	5.384	0	5.384	0,0%
P51S14	20.814	1.500	22.314	7,2%
investerings zelfstandigen (incl. originelen)	2.459	0	2.459	0,0%
registratierechten	3.245	0	3.245	0,0%
investerings in woongebouwen	15.110	1.500	16.610	9,9%
P51S15	526	0	526	0,0%
P52	3.848	621	4.469	16,1%
P61	223.489	2.500	225.989	1,1%
P62	55.947	1.000	56.947	1,8%
P71	218.153	-2.000	216.153	-0,9%
P72	48.379	-1.000	47.379	-2,1%
P6-P7	12.905	6.500	19.405	50,4%
bbp	334.948	47.121	382.069	14,1%
met ophoging	186.004	47.121	233.125	25,3%
zonder ophoging (P3S13+P3S15+P51S12+P51S13+P51S15+partP3S14)	148.944	0	148.944	0,0%

Net zoals in de productieoptiek is een belangrijk deel (ca. 45 pct.) van de bestedingsoptiek fraudeon gevoelig:

- de overheidsbestedingen (consumptieve bestedingen en investeringen: P3S13+P51S13);
- de consumptieve bestedingen en investeringen van de izw's: P3S15+P51S15;
- de investeringen in de financiële sector (hiervoor beschikken we over exhaustieve informatie);
- een belangrijk deel (37 pct.) van de consumptieve bestedingen van de gezinnen¹¹.

Eventuele ophogingen zouden dus moeten gebeuren op de fraudegevoelige component van het gezinsverbruik, de netto uitvoer en de investeringen. Hierbij worden de onderstaande cijfermatige hypothesen gehanteerd die puur illustratief zijn bij het presenteren van mogelijke gevolgen van de extra toerekening van 47,1 mrd. EUR :

- de netto uitvoer wordt actueel met 50 pct. onderschat (hiervoor zijn in de praktijk geen indicaties);
- het prijsniveau van de nieuw gebouwde woningen wordt met 10 pct. onderschat (hiervoor zijn in de praktijk geen indicaties);

¹¹ De bestedingscomponenten die langs de kant van de productie fraudeon gevoelig zijn (werkelijke en toegerekende huur, uitgaven voor water, elektriciteit en gas, uitgaven voor ziekenhuizen en maatschappelijke dienstverlening, verzekeringen en financiële diensten) of geraamd worden via administratieve informatie die als betrouwbaar wordt beschouwd (aankoop van particuliere voertuigen, posterijen, onderwijs).

- de voorraadwijzigingen worden met 0,6 mrd. EUR onderschat (hiervoor zijn in de praktijk geen indicaties);
- de verkopen van bestaande investeringsgoederen in S11 zijn met 1 mrd. EUR overschat (hiervoor zijn in de praktijk geen indicaties). Er is geen reden om te veronderstellen dat de aanschaffingen van vaste activa in de administratieve aangiften (jaarrekeningen en BTW) zouden onderschat zijn omdat op basis hiervan de fiscale afschrijvingen worden bepaald.

Onder die hypothesen zouden de *totale* consumptieve bestedingen van de huishoudens met ongeveer 22 pct. moeten worden opgehoogd; omdat enkel de component met ophoging hiervoor in aanmerking komt zou de ophoging van dit deel uiteindelijk 36 pct. bedragen. De gezinsbudgetenquête is de belangrijkste bron die wordt gebruikt bij de raming van dit deel van het gezinsverbruik. De uitgaven die de huishoudens in die enquête rapporteren hebben betrekking op zowel in het officiële als in het zwarte circuit aangekochte goederen en diensten en de financiering van deze uitgaven gebeurt zowel door officieel aangegeven inkomens als door inkomens verdiend in het zwart. Er is dus geen reden om te veronderstellen dat de totale consumptieve uitgaven van de huishoudens zoals deze kunnen worden afgeleid uit de gezinsbudgetenquête structureel vertekend (onderschat) zouden zijn ten gevolge van fraude.

De extra integratie van 47 mrd. EUR fraude (met impact op het bbp) zou aanleiding geven tot vrij verrassende gevolgen in de bestedingsoptiek, waarbij de impact op de private consumptie zeer opvallend is en vragen oproept inzake plausibiliteit.

Tabel 10: Synthetische bestedingsoptiek vóór en na integratie van 47,1 mrd. EUR extra zwarte activiteit 2007

(mln. EUR)	Huidige nationale rekeningen (A)	Na extra toerekening van 47.1 mrd. EUR (B)	B/A
overheidsconsumptie	74.659	74.659	0,0%
consumptieve bestedingen particulieren (S14 en S15)	170.784	208.284	22,0%
overheidsinvesteringen	5.384	5.384	0,0%
overige investeringen in vaste activa	67.369	69.869	3,7%
voorraadwijzigingen	3.848	4.469	16,1%
netto uitvoer	12.905	19.405	50,4%
bbp	334.948	382.069	14,1%
(procentueel aandeel in bbp)	A	B	B-A
overheidsconsumptie	22,3%	19,5%	-2,7%
consumptieve bestedingen particulieren	51,0%	54,5%	3,5%
overheidsinvesteringen	1,6%	1,4%	-0,2%
overige investeringen in vaste activa	20,1%	18,3%	-1,8%
voorraadwijzigingen	1,1%	1,2%	0,0%
netto uitvoer	3,9%	5,1%	1,2%
bbp	100,0%	100,0%	0,0%

6 HET BELANG VAN DE ZWARTE ECONOMIE VOLGENS DE NATIONALE REKENINGEN EN VOLGENS F. SCHNEIDER

De EU-lidstaten zijn verplicht om een gedetailleerde beschrijving te maken van de bronnen en methodes gebruikt bij de raming van het bbp en het bruto nationaal inkomen. Op basis hiervan kan voor een aantal onder hen de ophoging voor zwarte economie worden afgeleid. Ook F. Schneider publiceert ramingen over het belang van de "shadow economy" in verschillende OESO-landen.

In onderstaande tabel worden deze cijfers voor een aantal landen met elkaar vergeleken.

Tabel 11: Raming van de zwarte economie

(in pct. van bbp)	Nationale Rekeningen (a)	Schneider (b)		
		1999-2000	2008-2009 ¹	2010 ¹
België	3,9	22,2	17,7	17,9
Oostenrijk	ca. 3	9,8	8,3	8,7
Denemarken	0,8	18,0	14,1	14,4
Frankrijk	3,4	15,2	11,4	11,7
Noorwegen	2,4	19,1	15,0	15,4
Nederland	2 à 3	13,1	9,9	10,3
Slovenië	6,2	n.b.	n.b.	n.b.
Tsjechië	6,9	n.b.	n.b.	n.b.
Estland	7,4	n.b.	n.b.	n.b.
Letland	10,1	n.b.	n.b.	n.b.
Polen	12,1	n.b.	n.b.	n.b.
Italië	n.b.	27,1	21,7	22,2
Duitsland	n.b.	16,0	14,4	14,7
OESO (c)	n.b.	16,8	13,6	14,0

¹ Voorlopige cijfers

(a) Bedragen die kunnen worden afgeleid uit de bni-inventarissen van de verschillende EU- lidstaten. Veelal betrekking tot de periode 2001-2004. Verborgene ondernemingen plus verborgene activiteiten (excl. illegale economie).

(b) Schneider F. (2010), The influence of the economic crisis on the underground economy in Germany and the other OECD-countries in 2010: a (further) increase.

(c) Ongewogen gemiddelde voor 21 OESO-landen.

De bedragen van de zwarte economie volgens de nationale rekeningen liggen voor de oude EU-lidstaten tussen de 1 à 4 pct. wat opvallend lager is dan de cijfers van F. Schneider (10 à 20 pct. rond 2000). Het belang van de zwarte economie in de nieuwe EU-lidstaten - waarvoor Schneider geen raming heeft gemaakt - zou aanzienlijk hoger liggen dan in de oude EU-lidstaten (6 à 12 pct.). De ophoging puur uit hoofde van niet geregistreerde (verborgene) ondernemingen situeert zich in Estland, Letland en Polen tussen de 4 en de 6 pct..

De zwarte economie zou de voorbije 10 jaar in belang zijn afgenomen volgens F. Schneider, maar is vanaf 2010 opnieuw toegenomen.

7 CONCLUSIE

In de nationale rekeningen kan per definitie enkel de fraude met impact op het bbp worden verrekend. De overige fraude, die eveneens kan resulteren in fiscale minderontvangsten, is er onbekend.

De fraude met impact op het bbp wordt door de nationale rekeningen geraamd op een kleine 12,9 mrd. EUR of 3,8 pct. van het bbp. Die benadering voert een ophoging toe (in functie van sector en bedrijfstak) voor de vennootschappen met beperkte jaarrekeningen en voor zelfstandigen (m.u.v. bestuurders en zaakvoerders).

Er circuleert eveneens een cijfer van 60 mrd. EUR fraude voor België (bron: F. Schneider). Een dergelijk hoog cijfer van zwarte economie met impact op het bbp is moeilijk verzoenbaar met het systeem van nationale rekeningen dat als complex stelsel als benchmark kan gelden:

- dit cijfer impliceert zwarte activiteiten die even groot zijn als de officiële voor de zelfstandigen en de KMO of, wanneer de zwarte activiteit bij die producenten zou worden beperkt tot meer realistische proporties, zeer belangrijke fraudecircuits bij grote ondernemingen (systematische en significante onderrapportering van de toegevoegde waarde);
- het winstaandeel zou bijna even groot worden als het loonaandeel;
- de consumptieve bestedingen van de huishoudens zouden structureel fors hoger liggen.

Bovendien wijst de exogene raming van de netto vorming van financiële activa door de gezinnen uit de financiële rekeningen alvast niet op een divergentie met het vorderingensaldo van de gezinnen volgens de reële rekeningen.

Indien de zwarte economie 18 pct. zou bedragen van het bbp (of 60 mrd. EUR) zou er zich een totale ontkoppeling voordoen tussen de administratieve, fiscale en statistische bronnen (jaarrekeningen, fiscale aangiften, RSZ-aangiften, statistieken buitenlandse handel en betalingsbalans, gezinsbudgetenquête, ...) en de economische realiteit. De omvang van 12,9 mrd. EUR (2007) in de Belgische nationale rekeningen steunt op gedetailleerde ophogingscoëfficiënten per institutionele sector en bedrijfstak die de jongste 10 jaar evenwel ongewijzigd zijn gebleven.

Bijlage: classificaties ESR 1995Sectoren

S11	Niet-financiële vennootschappen
S12	Financiële vennootschappen
S121	<i>Centrale bank</i>
S122	<i>Overige monetaire financiële instellingen</i>
S123	<i>Overige financiële intermediairs m.u.v. verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen</i>
S124	<i>Financiële hulpbedrijven</i>
S125	<i>Verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen</i>
S13	Overheid
S14	Huishoudens
S15	Instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens

Transacties

P1	productie
P2	intermediair verbruik
P3	consumptieve bestedingen
P5	Investeringen (bruto)
P51	<i>Investeringen in vaste activa</i>
P52	<i>Voorraadwijzigingen</i>
P6	uitvoer van goederen en diensten
P61	<i>uitvoer van goederen</i>
P62	<i>uitvoer van diensten</i>
P7	invoer van goederen en diensten
P71	<i>invoer van goederen</i>
P72	<i>invoer van diensten</i>
D1	beloning van werknemers

Saldi

B1g	toegevoegde waarde (bruto)
B2g	exploitatieoverschot (bruto) (vennootschappen)
B3g	gemengd inkomen (bruto) (zelfstandigen)